

ПРОСТОРОВЕ ПЛАНУВАННЯ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ВОЄННОГО ЧАСУ ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

А. Г. Мартин, д. е. н., проф., член-кор. НААН України, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ, Україна

Масштабна реформа просторового планування на місцевому рівні, що розпочалася із ухваленням Верховною Радою України Закону України від 17.06.2020 № 711-ІХ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо землеустрою», стала важливим кроком на шляху запровадження європейських підходів до управління просторовим розвитком територій. Нове законодавство системно змінило «пострадянську» систему просторового планування в Україні, що базувалася на паралельному складанні містобудівної та землевпорядної документації, кожна із яких у свій спосіб та за своїми правилами визначала способи використання земель та територій. Ключовими новелами стала взаємна інтеграція містобудівної та землевпорядної документації на місцевому рівні, цифрова трансформація просторового планування, а також запровадження нового виду планувальної документації – комплексного плану просторового розвитку території територіальної громади.

Комплексний план просторового розвитку території територіальної громади (далі – комплексний план), що одночасно є містобудівною документацією на місцевому рівні та документацією із землеустрою, став уніфікованим рішенням, що визначатиме планувальну організацію, функціональне призначення території, основні принципи і напрями формування єдиної системи громадського обслуговування населення, дорожньої мережі, інженерно-транспортної інфраструктури, інженерної підготовки і благоустрою, цивільного захисту, охорони земель та інших компонентів навколишнього природного середовища, формування екомережі, охорони і збереження культурної спадщини тощо.

Із набранням чинності новим законодавством у липні 2021 року, за підтримки проекту міжнародної технічної допомоги USAID AGRO було розроблено два пілотних комплексних плани на території Роганської та Пісочинської селищних територіальних громад Харківського району Харківської області. Проте, через початок 24 лютого 2022 року повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну, затвердити ці комплексні плани не вдалося.

У даний час, понад 150 громад в Україні вже ухвалили рішення про розроблення комплексних планів (в тому числі вже під час дії воєнного стану), проте у 2022 році розроблення та затвердження такої планувальної документації не здійснювалося через переорієнтацію бюджетних видатків на воєнні потреби та кризове реагування. Відповідно, субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на розроблення комплексних планів у 2022-2023 роках не надавалася, а казначейські видатки на розроблення комплексних планів дотепер обмежені.

Варто відзначити, що просторове планування є надзвичайно важливим інструментом управління, який дозволяє оптимізувати використання природних, людських та економічних ресурсів території. А тому для України просторове планування має стати ключовим інструментом управління післявоєнним відновленням.

Розглянемо ключові виклики просторового планування в Україні в умовах воєнного часу та післявоєнного відновлення:

(1) *Руїнування та переміщення населення під час війни*: війна вже завдала значної шкоди інфраструктурі та призвела до переміщень населення, яке вимагатиме перегляду довоєнних планів соціально-економічного розвитку та землеустрою у не менш ніж 285 громадах Донецької, Запорізької, Київської, Луганської, Миколаївської, Сумської, Харківської, Херсонської та Чернігівської областей. Сотні населених пунктів, в тому числі міст, потребуватимуть повної перебудови чи реорганізації. Незалежно від військової ситуації, війна у багатьох прифронтових регіонах вже призвела до

незворотних демографічних змін, що впливатимуть і на систему землекористування, зокрема потреби у житлі, промисловій та комерційній нерухомості тощо. Це вимагатиме, в тому числі, ухвалення непопулярних, проте необхідних рішень щодо обмеженої відбудови населених пунктів, відновлення господарського комплексу яких є малоймовірним.

(2) *Питання безпеки*: оскільки військові зусилля Україна фокусуються на звільненні власної території і не передбачають повну військову капітуляцію агресора, досягнення всеосяжного миру із російською федерацією та республікою білорусь у найближчі десятиріччя вбачається неможливим. Таким чином, Україні потрібно буде перейти від просторової політики «моста між сходом та заходом», яка превалювала у 1990-2000-х роках, до просторової політики «східного форпосту Європи», що передбачатиме де-факто закритий для будь-яких економічних, торговельних та людських контактів кордон із державою-агресором та її союзниками – насичену оборонною інфраструктурою умовну зону «глухої стіни» вздовж всього північного та східного кордону України. Це також вимагатиме планомірного винесення критичної інфраструктури, важливих та вразливих промислових виробництв якнайдалі від уразливих районів (50-70 км від кордону із російською федерацією та білоруссю), залишаючи агробізнес, малий місцевий бізнес, логістику тощо. Натомість, західний кордон, виходячи із перспективи набуття Україною членства у ЄС, має поступово стати «прозорим», без економічних та людських бар'єрів.

(3) *Обмежені ресурси*: Післявоєнна відбудова відбуватиметься в умовах обмеженості ресурсів, як фінансових, так і матеріальних. Проте саме розроблення та реалізація комплексних планів дозволить оптимізувати інвестиції в інфраструктуру, адаптувати її до демографічних та кліматичних змін.

Таким чином, просторове планування в Україні стоїть перед викликами, які потребують інноваційних підходів і гнучкості. Однак, за умови впровадження ефективних стратегій і інструментів, просторове планування може відіграти ключову роль у післявоєнному відновленні, забезпечуючи сталий та збалансований розвиток України як члена Європейського Союзу.